

di koji besprijeckorno rade i onda kada su okolnosti izrazito loše.

Kulture poduzeća mogu biti slabe ili jake. Loša je strana jakih kultura nedostatak fleksibilnosti kada se promijene uvjeti privređivanja ili ciljevi tvrtke. Zato je autorica s pravom doličnu pažnju posvetila rukovođenju i upravljanju promjenom kulture. Moderni manageri moraju pažljivo usklađivati poslovnu strategiju s tipom vladajuće kulture u poduzeću radi smanjivanja kulturnog rizika za ostvarenje ključnih odluka. Akcijski, imaju nekoliko mogućnosti (Schwartz i Davis, 1981.): ignorirati postojeću kulturu, promijeniti plan implementacije kulture, prilagoditi kulturu strategiji, ili prilagoditi strategiju kulturi (str.39). Bilo koji potez učinili, moraju imati jasnu predodžbu o tijeku kulturne promjene i neophodnim uvjetima pretvaranja "kulture u sjenu" u "dominantnu kulturu" poduzeća (str.40-42).

Drugi dio knjige donosi empirijske podatke o kulturi poduzeća u njemačkim tvrtkama te analizu slučajeva poduzetničke kulture u Hrvatskoj na temelju šest autoričnih "case study" analiza razvoja privatnih poduzeća u Međimurju. Problem je ovog dijela knjige raspoloživi empirijski materijal. Njemački istraživači (J.M.Weiss i A.Wiest, 1991.) su došli do zaključka ispitivanjem 50 predstavnik middle i top managementa da u bivšim istočnonjemačkim poduzećima još nema izrazitije, nove kulture poduzeća. Sličan rezultat dala je i autoričina anketa među direktorima 10-ak velikih zagrebačkih tvrtki uoči "pretvorbe vlasništva" 1990/91. godine. No, za hrvatsku je sredinu ohrabrujuće da vlasnici malih poduzeća njeguju određene elemente "poduzetničke kulture", čemu smjera i razvoj modernih poduzeća u zapadnim zemljama.

Upitno je mogu li se takvi zaključci temeljiti samo na tako malim empirijskim uzorcima i mimo analize drugih, neistraživanih poduzeća, bez obzira što i sam smatram da valjani "case study" kao sociološko oruđe (i oruđe etnološke metode) istraživačima pruža brojne mogućnosti. Ovaj prigovor, međutim, ne pogađa samo autoricu već i

druge istraživače ovog područja organizacijske stvarnosti. Ne smijemo zaboraviti da je u našim prilikama, kada nema gotovo nikakvih opsežnijih empirijskih istraživanja poslovne prakse i kulture poduzeća, i ovaj napor hvale vrijedan. Stoga ova knjiga u cjelini zaslužuje pažnju sociologa te upravljačkih timova u našim poduzećima.

Drago Čengić

Bertrand de Jouvenel

THE ETHICS OF REDISTRIBUTION

Liberty Press, Indianapolis, 1990 /1952/, XVIII + 91 pp.

Jeseni 1949. godine, Corpus Christi College (Cambridge) ugostio je baruna Bertranda de Jouvenela, čija su predavanja ("Socijalistički ideal" i "Državni izdatak") nešto kasnije objavljena u knjizi "Etika preraspodjele". U tom djelu autor se prvenstveno bavi teorijskim pitanjima preraspodjele prihoda i to kroz razmatranje redistribucionizma, agrarnog egalitarizma te socijalizma. Specifikum B. de Jouvenelove studije u prvom je redu naglasak na moralnim aspektima preraspodjele, a ne na njenim ekonomskim uspjesima ili neuspjesima. Općenito govoreći, smisao redistribucionizma temelji se na sljedećim tvrdnjama:

1. posjedovanje nedovoljne kupovne moći (što nije pravedno);
2. posjedovanje prevelike kupovne moći (što isto tako nije pravedno).

Na taj način, jedan od prvih koraka u pravcu egalitarne preraspodjele poduzima se u trenutku kada se prijedlogu za utvrđivanje tzv. "minimalca" ili minimalnog prihoda, koji je u principu svojstven svim razvijenijim društvima, pridoda prijedlog kojim bi se de-

cidirano utvrdila i razina maksimalnog prihoda potrebnog za zadovoljenje svih čovjekovih primarnih i sekundarnih potreba. Ta se dva pojma, prema de Jouvenelu, nalaze u "intelektualnoj harmoniji" dokle god su oba prihvatljiva svim članovima društva. Nadalje, oba pojma možemo nazvati "financijski harmoničnima" dokle god postoji mogućnost da se viškom koji se uzima od prihoda većih od "maksimalca" popune prihodi niži od "minimalca". To konkretno znači da se činom preraspodjele želi izbjeći situacija u kojoj mnogi nisu u stanju zadovoljiti svoje osnovne životne potrebe jer su im prihodi preniski, dok istovremeno mnogi imaju neprikladno raskošan način života koji se može nazvati bestidnim.

De Jouvenel, međutim, razvija snažnu kritiku redistributivne ideje empirijskim opažanjem da se "viškovi" nužni za popravljanje standarda najsiromašnijih ne mogu dobiti isključivo oporezivanjem "bestidno" bogatih. Ta sredstva u stvarnosti dolaze i od srednje klase, čiji se prihodi smatraju dovoljno velikim da bi se mogli oporezivati. Autorova kritička teza, da je ishod raspodjele po tako zacrtanoj shemi ekstremno složen i često regresivan, obilno je potvrđena ne tako davnim povijesnim iskustvima. Tako de Jouvenel kao primjer navodi Sovjetski Savez u ranom razdoblju, gdje je nakon kraće faze "jednakosti" ponovo uvedena "nejednakost", i to tako da je u nekim sferama zaoštrana više no što je to tada bio slučaj na Zapadu.

Jedna od osnovnih težnji redistribucionizma jest omogućiti fizičkom radniku omogućiti normalan i zdrav život, dok se istovremeno postavlja pitanje koliko bi jaki bili faktori motivacije za određene struke (čak i u slučaju da je školovanje besplatno) ako dođe do izjednačavanja prihoda. To je pitanje u stvari bit de Jouvenelovog teoretiziranja na temu preraspodjele. Politiku redistribucionizma de Jouvenel je osudio i zato što, prema njegovu mišljenju, dovodi do previđanja osjećaja odgovornosti. Do toga dolazi jer odluke bitne za život donose ne više pojedinci sami nego svemoćna Država. Ona, pak, ostavlja pojedincu mogućnost donošenja odluka samo u sferi "potrošnje džeparca". Ako Država konfiscira visoke prihode i vrši

"kazneno oporezivanje" štednje i investicija, onda mora na sebe preuzeti aktivnosti vezane za štednju i investiranje jer ih privatne osobe više nisu u stanju vršiti. Drugim riječima, ako se važne socijalne i kulturne aktivnosti ne mogu više podupirati privatno, onda je Država ta koja mora preuzeti odgovornost za te aktivnosti, uključujući tu i programirano oporezivanje u svrhu financiranja tih aktivnosti. Gubitak investicijskog kapitala nužna je popratna pojava rezanja velikih prihoda, odnosno "skretanja" ovih prihoda Državi. I opet je Država ta koja preuzima svu brigu oko investiranja. Važne funkcije, velika odgovornost, velika moć. Država, dakako, sama odabire ono što će financirati. Činjenica da ona financira i kulturne aktivnosti pokazuje koje od tih aktivnosti Država podržava, a koje ne. U slučaju da se neka kulturna aktivnost smatra antidržavnom, Država će se lakše riješiti takvih elemenata ako ima monopol na financiranje, a te i takve aktivnosti ne želi podržati. Ako je, primjerice, riječ o organizaciji, nije uvijek nužno takvu organizaciju zabraniti; dovoljno je ne dati nikakava sredstva i ta organizacija će s vremenom odumrijeti.

Svaka preraspodjela, tvrdi de Jouvenel, očito vodi k centralizaciji. Isto tako, valja pretpostaviti da će politiku preraspodjele slijediti i ubrzani rast birokracije. Ona, naime, predstavlja odgovor na potrebu da se aktivnosti koje je Država preuzela integriraju.

Prema de Jouvenelu postoje dvije formule za opisivanje percipiranja preraspodjele: a) objektivna i b) subjektivna. Objektivna formula zasniva se na ideji da postoji razina pristojnog načina života ispod koje nitko ne bi smio biti ostavljen. Subjektivna pak formula nije zasnovana na ideji što je objektivno dobro za ljude, nego može biti grubo označena kao razlika u percipiranju malih promjena. "Bogati će manje osjetiti taj gubitak nego što će siromašni cijeniti njihov dobitak" (str. 30). No, obje se formule vrlo brzo suočavaju s krupnim poteškoćama. Procesom preraspodjele jedni gube, a drugi dobivaju. Oni kojima je dio prihoda oduzet svakako će biti frustrirani novim stanjem, a oni na koje se "višak" raspodjeljuje mogu još uvi-

jek imati nezadovoljenih primarnih potreba jer dobiveni dio nije za tako što dovoljan. Ali kada se taj stupanj i dostigne, način života mora se nužno mijenjati. Bitno poboljšanje je nužno. Postavlja se pitanje da li će izjednačavanjem prihoda doći do nestanka klasa i da li će se integracija (sada) "jednakih" provesti sama od sebe i bez otpora? Općenito se misli da intenzitet nezadovoljstva ne bi smio biti gurnut izvan kontrole, te da bi proces smanjivanja većih prihoda trebao potrajati određeno vremensko razdoblje.

U daljnjem dijelu knjige de Jouvenel se osvrće na agrarni egalitarizam i socijalizam. Autor tvrdi da te dvije ideje dijele zajedničku težnju: obje žele eliminirati efekt nejednake distribucije vlasništva. Agrarijanstvo se može sumirati kao zastupanje "pravičnih nagrada". Socijalizam želi još i više. Njemu je cilj, prema de Jouvenelu, daleko više od uspostavljanja "obične pravde" Socijalizam smjera uspostavi novog poretka - poretka "bratske ljubavi". Rješenje svih problema za socijaliste jest destrukcija privatnog vlasništva i odgo-varajuće smanjivanje razlika među socijalnim pozicijama koje pojedinci zauzimaju. Time bi, postupno, i svi društveni sukobi bili ukinuti. Ideju provođenja redistribucionističke politike i agrarnog egalitarizma teško je zamisliti bez socijalističkog uređenja, iako se određena doza redistribucionizma može bez većih teškoća provesti i u sistemima tržišne ekonomije. Primjer su SAD gdje B. Clinton pokušava namaknuti sredstva (oporezivanjem imućnih) kojima bi se stanovnicima pružila makar mimimalna socijalna i zdravstvena zaštita. Kod redistribucionizma se, dakle, postavlja pitanje u kojoj mjeri izvršiti preraspodjelu, tj. da li se preraspodjelom (sa ili bez agrarne reforme u isto vrijeme) želi uvesti socijalizam kao društveno uređenje ili ne.

U zaključku možemo navesti da Bertrand de Jouvenel kritizira ideju redistribucije ne toliko kao lošu teorijsku zamisao koliko kao nedovoljno osmišljenu i netaktično provedenu. Autor rezimira svoje djelo tvrdeći da redistribucionist razmišlja o prihodu prvenstveno kao o nečemu što zadovoljava određene potrebe i stoga se trudi izjed-

načiti mogućnosti u zadovoljavanju tih potreba. S druge strane, antiredistribucionistu prihod je prvenstveno nagrada za pružene proizvodne usluge, i on naginje rangiranju nagrada ne bi li one djelovale motivirajuće na kvantitetu i kvalitetu usluga; prihod je, drugim riječima pozitivna sankcija u kontekstu radne efikasnosti. De Jouvenelova pozicija nalazi se između tih dviju krajnosti. Ukratko, autor smatra da prihodi ne služe isključivo kao poticajne nagrade. One doprinose ljudskom životu u najopćenitijem smislu, te ih kao takve treba i promatrati. U tom smislu, određena doza preraspodjele u praksi je svakog modernog društva nezaobilazna, jer Država ima moralnu obvezu brinuti o onima koji su najmanje "sretni"; o beskućnicima, prognanicima... Jedini način na koji se to može postići jest promišljeno oporezivanje imućnijih jer oporezivanje svih vodi samo k stalnom povećanju broja onih kojima je pomoć potrebna. To dovodi do sve većeg izjednačavanja prihoda (na relaciji od imućnijih k siromašnima) koje svakako vodi do potpunog redistribucionističkog (a vjerovatno i socijalističkog) uređenja odnosa u nekoj državi.

Djelo Bertranda de Jouvenela prvi je put objavljeno prije više od četiri desetljeća, no ideje i argumentacija, kao i jasan i elegantan stil, i danas su poticajni za istraživanje društvene stvarnosti. Svaka promjena u društvu tiče se i pojedinca i svakako utječe na njegovu interakciju s ostalim pojedincima i s institucijama. Kao rezultat redistribucije dolazi do "nesnalaženja" u novim uvjetima, a i sustav vrijednosti i normi se mijenja, stoga je potrebno da sociologija da svoj doprinos u razumijevanju novih uvjeta života.

U mladoj državi (s još uvijek pr. sutnim negativnim utjecajima iz doba vladavine socijalizma) koja teži tržišnoj ekonomiji i denacionalizaciji, uočavanje pozitivnih i negativnih aspekata kako tržišne tako i redistribucionističke ekonomije mora biti i posao sociologije.

Vitomir Lučić